

Яна Рашева-Мерджанова
Петя Панайотова

ФИЛОСОФИЯ

ПОМАГАЛО ЗА ЛИЧНОСТНО
РАЗВИТИЕ

8.
клас

ЕКСТРЕМ
СОФИЯ, 2017

Рецензент:

Руса Бориславова

© Яна Рашева-Мерджанова, автор на текста

© Петя Панайотова, автор на етюд „Цунами“

© Радослав Георгиевски, дизайн на книжното тяло

© Киро Мавров, художник на корицата

В изданието са използвани снимки от сайта: www.pixabay.com

© Издателство Екстрем

София 2017

ПЪТЕВОДИТЕЛ В ПОМАГАЛОТО

Важно: Работете в отделна тетрадка – Вашето персонално портфолио за личностно развитие и трансформация.

„За да бъде разрешен един проблем, трябва да бъде мислен от друго равнище“ (Алберт Айнщайн)

Помагалото води към други равнища, не само към други гледни точки. Резултатно е в подготовка за матури, олимпиади, конкурси, но и за подкрепа на таланти, дарования, потенциали в различни области.

Етюди според функционални компетентности

Анализ на текст

Създаване на аналитичен текст или есе

Критическа дискусия

Решаване на казус

Моделиране и лично проектиране

Работа по проект

Публично представяне

Самооценка

Етюди според нива на трансформация

С допълнителни ресурси: „От много глава не боли.“

Вътрешен експеримент: „Просто плувай, просто плувай.“

Креации и дарования: „Шестица от Господ“

Бънджискокове за рискувачи: „Мечка страх, ...“

Пророчества за фантасти: „Отвъд хоризонта“

Мисионерство: „Дай на света най-доброто от себе си.“

СЪДЪРЖАНИЕ

АНОТАЦИЯ И УКАЗАНИЯ ЗА РАБОТА	9
Интерпретация на аналитичен текст	11
Създаване на аналитичен текст	11
БАЗОВИ ТЕХНОЛОГИИ И КРИТЕРИИ	11
Интегрирана технология за аналитичен текст – интерпретация плюс публично представяне (Учебна аналитична интерпретация)	12
Организиране и участие в критическа философска дискусия	13
Философско учебно есе	13
Критерии и показатели за оценяване	14
Решаване на казус	15
Философски учебен модел (Проектиране)	16
Работа по проект	16
Първо ателие. ЗНАНИЕ – МЪДРОСТ – НАЧАЛА	17
<i>Първи етюд.</i> Философско питане: „Какво е това – . . . ?“	17
<i>Втори етюд.</i> Исторически начала на философското познание – народна мъдрост, алегория	17
<i>Трети етюд.</i> Персоналните начала на философията. Антропологично равнище – мъдро образование, мъдър учител, мъдър родител, мъдър ученик, Мъдрецът	18
<i>Четвърти етюд.</i> Какъвто въпросът, такъв и отговорът	20
<i>Пети етюд.</i> И отговорът е пак питане	20
<i>Шести етюд.</i> Мъдростта	21
<i>Седми етюд.</i> Забавна „мозъкотрошачка“	21
Чек за обща самооценка	21
Второ ателие. СЕБЕ-ПОЗНАНИЕ И ИДЕНТИЧНОСТ	22
<i>Първи етюд.</i> Философстващ подход към „човека–слънце“	22
<i>Втори етюд.</i> Същинският философски въпрос – Какъв е смисълът?	23
<i>Трети етюд.</i> Кръгове на Живота	24
<i>Четвърти етюд.</i> Афоризми и сентенции за образованието	25
<i>Пети етюд.</i> Аз – нещо като цвете, нещо като нищо на света Забавна „мозъкотрошачка“. Вътрешен експеримент: „Бънджискокове“	26 27

Междинна самооценка	27
Трето ателие. САМООЦЕНКА И ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ	28
<i>Първи етюд.</i> Кой съм аз?	
Аз в моите очи, аз през очите на другите	28
<i>Втори етюд.</i> Какво мога? – моят личен потенциал	28
<i>Трети етюд.</i> Моят стил на учене	30
<i>Четвърти етюд.</i> Моите постижения	33
<i>Пети етюд.</i> Лично професионално дърво или от мечтите към реализацията (училищни и професионални избори)	34
<i>Шести етюд.</i> Забавна „мозъкотрошачка“	35
Междинна самооценка	36
Отворено ателие	36
Четвърто ателие. МЕЖДУЛИЧНОСТНИ ОТНОШЕНИЯ	37
<i>Първи етюд.</i> Въображаеми пътувания за идентификация (разпознаване) по избор.	37
<i>Втори етюд.</i> „Аз-природата“	38
<i>Трети етюд.</i> Междуличностна връзка	41
<i>Четвърти етюд.</i> Лицето на твоето есе	42
<i>Пети етюд.</i> Забавна „мозъкотрошачка“	42
Междинна самооценка	42
Отворено ателие	42
Пето ателие. ЛИЧНОСТ И СОЦИАЛНА СРЕДА	43
<i>Първи етюд.</i> Добруване	43
<i>Втори етюд.</i> Ляво/дясно и още нещо	45
<i>Трети етюд.</i> „Затваряне в себе си“ от Блага Димитрова	53
<i>Четвърти етюд.</i> Как да мислим като Леонардо да Винчи?	54
<i>Пети етюд.</i> Цунами	60
Въпросник за обратна връзка	67
Междинна самооценка	69
Отворено ателие	69
Шесто ателие. АВТОРСКИ МАТЕРИАЛИ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ	70
Крайна авто-рефлексивна обратна връзка	71
Приложение. МИНИЕНЦИКЛОПЕДИЯ „ЗНАНИЕ – МЪДРОСТ – ИДЕНТИЧНОСТ“	73

АНОТАЦИЯ И УКАЗАНИЯ ЗА РАБОТА

Добре дошли на старта – първо ниво на трансформациите за *лично развитие*. Какво е транс-формация? Превръщане от едно в друго състояние на цялата система с наличните ѝ ресурси.

Тук всички сме равнопоставени, указанията са общи и подкрепят партньорството.

- 1) Тетрадката за работа е Вашето лично *Персонално портфолио за лично развитие* – технологиите, поясненията, нужната информация, резултатите и творческите продукти са интегрирани в етюдите. Ценните от тях вие съхранявате. В края предлагаме допълнителни продукти.
- 2) *Всички участват* със свои идеи, включително и учителят, защото промените и трансформациите засягат всички. Действаме като партньори.
- 3) В социалното познание *текстът е нещо ключово*. Основните умения са свързани с текст, думи, смисли. Тук ще работим *с текстове и от едно изречение, и от двеста страници*. Количественият диапазон е широк, концентриран е смисълът.
- 4) Етюдите са обозначени с иконки за приоритетни функционални компетентности и нива на трансформиране.
- 5) Дейностите са разписани с *точни указания и стъпки*. Няма да се объркате и когато работите *самостоятелно*.
- 6) Почти на всяка крачка сте изправени пред *избор* – има варианти, разклонения, противоречия. Вършите само това, което доброволно избирате.
- 7) Ясно са посочени местата за *обратна връзка, оценки и самооценки*.
- 8) Имате възможност за организиране на *отворени ателиета*.
- 9) Групата може да избере вариант на работа.
- 10) *Ние, авторите, също участваме* чрез разсъждения, позиции и продукти.
- 11) Етюдите предлагат и ресурси – *интересна библиография*.
- 12) Езикът в етюдите „уважава“ понятията и едновременно играе с думите – бъдете усетливи за многозначие.
- 13) От *миниенциклопедията* по философия в края можете да *ползвате* ориентир, но и да *допълвате* свои нови понятия и думи.
- 14) Не започвайте съдържателна работа по етюдите, без да сте наясно със значението и смисъла на понятията и думите.

15) Базовите техники и критерии за оценяване подпомагат преценката на работата.

И накрая – намираме се на свещената територия на образованието. И оттук ние ще надничаме към бъдещето – лично и общо, но и на самото образование. Много от изборите, решенията, проектите, креациите, са свързани с него.

Пред самите себе си всеки от нас е равен на себе си – ни по-висок, ни по-нисък, ни по-слаб, ни по-силен. Равенството на самия себе си е идентичност. За това най-трудно изкачване Фридрих Ницше възкликва: *„Аз съм пътник и планинар... И каквото да ми е сега отредено като съдба и преживелица – в него положително ще има скитане и катерене по планина: всъщност човек в края на краищата изживява само себе си... И още едно нещо зная: аз стоя сега пред своя последен връх и пред онова, което досега ми беше спестено. Ах, предстои ми най-трудният път нагоре! Ах, започвам най-самотното си пътешествие!“* (Фр. Ницше. *Тъй рече Заратустра*) Наистина е така – твоят живот ти принадлежи и само ти можеш да го изживееш, със собствения си капацитет. Как ще се случи това – зависи от желанието да го използваш. По пътя към себе си и към другите изживяваме най-предизвикателните приключения. Да тръгваме.

На разположение сме за срещи, за участие в отворените ателиета, за отзиви и предложения, за критики и възражения:

Яна Рашева-Мерджанова – merdjanova@abv.bg

Петя Златозарова Панайотова – panayotova.petya@gmail.com

(автор на етюда *Цунами* и на забавните „*мозъкотрошачки*“)

БАЗОВИ ТЕХНОЛОГИИ И КРИТЕРИИ

Базовите технологии и изисквания за основните дейности се извеждат от познавателните и функционални компетентности, които ще упражняваме и развиваме.

На това ниво приоритет е разбирането на тезата на другия и осъзнаването и формулирането на личната позиция на базата на личен опит.

А ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА АНАЛИТИЧЕН ТЕКСТ: УМЕНИЯ

- 1) Да идентифицира типа текст – аналитичен, философски, художествен
- 2) Да разбира и интерпретира темата и проблема; да формулира философския проблем; да може адекватно да перифразира заглавието на текста
- 3) Да разграничава и обособява *структурните компоненти* на текста
- 4) Да разграничава и извлича *ключовите категории, понятия и термини*
- 5) Да посочва контекстуалните връзки – метафори, аналогии, асоциации
- 6) Да построява логическите мрежи (понятийните диаграми) на текста чрез умствени представи, моделиране, симулиране
- 7) Да систематизира научно-езиковите, лингвистичните, стилистичните, художествените характеристики на текста
- 8) Да формулира плюсове и ограничения на позицията на автора – с логически аргументи, доказателства, факти, примери
- 9) Да формулира лична позиция – аргументирана на базата на *личен опит*, на други гледни точки, на алтернативни тези и автори.

СЪЗДАВАНЕ НА АНАЛИТИЧЕН ТЕКСТ: УМЕНИЯ

- 1) Да конкретизира и обозначи *конкретно темата си*; да формулира *основния проблем*; да постави *ясно и насочващо заглавие*
- 2) Да скицира в най-общ план текста
- 3) Да свърже аргументите и тезите си
- 4) Да създава и представя коректно „първи и втори код“ (буквално и преносни значения) на текста, като съблюдава правилата за пренасяне на информацията, ползване на различни източници и средства
- 5) Да използва коректно философските и научни понятия и термини; както и разнообразни изразни средства
- 6) Да може да преценява резултатите си, като посочва постиженията и ограниченията в работата и в текста.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПЛЮС ПУБЛИЧНО ПРЕДСТАВЯНЕ

(УЧЕБНА АНАЛИТИЧНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ)

- 1) *Мотивация и аргументация за избор* на темата/проблема – философска, професионална, от съвременна гледна точка, лична.
- 2) *Автори по темата/проблема* – накратко, епоха, принадлежност към философска и/или психологическа, етическа, естетическа... школа, *основни категории и понятия*, които се въвеждат и обосновават.
- 3) *Същност на проблема* – неговата *собствена история и еволюция*, структурирана информация с обясняване на новите и специфичните категории и понятия.
- 4) *Авторската теза* – какво защитава авторът – аргументи, доказателства; плюсове, ограничения – с *аргументи и доказателства от ваша страна*, „за“ и „против“.
- 5) *Информацията* в разработката да е йерархизирана и добре структурирана, ясно поднесена, с акценти на основните моменти.
- 6) *Онагледяване* – с понятийна схема, таблица, фигура, евристична схема на тезата – дефиниция, приложение, предимства, функции.
- 7) *Балансирана, разпределена между членовете на екипа презентация с коректна терминология* – открояване на основните категории и понятия и разясняване на аудиторията.
- 8) *Вместване във времето* – 20 мин.

Критерии за 5. 00-5. 50

- 9) *Сравняване с други философски (научни) тези*. Връзка с образователните проблеми, с други сфери на живота. Връзка с личния опит.
- 10) *Приложение на тези идеи* в образованието, в живота.

Критерии за 5. 50-6. 00

- 11) *Комуникация* по време на презентацията с аудиторията – контакт, увереност, че сте разбрани, обратна връзка, поставяне на задачи, допълнителна информация.
- 12) *Стил, реч, правилност, естетика* на презентацията – владеене на *основни понятия и термини*. Коректно цитиране и библиографски описания.
- 13) Да се откриват *парадоксите и противоречията* и да се проектират – *как ще се развиват, как ще се разрешават, как да се предотвратяват?*

ОРГАНИЗИРАНЕ И УЧАСТИЕ В КРИТИЧЕСКА ФИЛОСОФСКА ДИСКУСИЯ

- 1) *Организация.* Тезите се оформят предварително, индивидуално или екипно, с ползване на библиографски източници. Определя се регламент за изказвания и последователност, както и начин за регистриране на хода на дискусията по аргументи „за“ и „против“ за всяка от тезите. Ръководещ на дискусията (преподавател или ученик).
- 2) *Не се затруднява* изказването на различни гледни точки и опонирането.
- 3) *Критика* се прави върху тезата и по същество; да се преодоляват преубежденията.
- 4) *Да не се преиначава тезата* на другия.
- 5) Тезата да се доказва *по схемата*: предпоставки (верни), аргументи (логически), потвърждения (експериментални), примери (значими), факти (потвърдени), аналогии и съпоставки (допълващи), последици („за“ и „против“).
- 6) Да не се допуска *софизъм*: неверни принципи; приписване на ефективност; преиначаване на предпоставките.
- 7) *Доказани и приети веднъж тези* по-нататък се използват като аргументи.
- 8) *Авторитети* се използват много внимателно също като аргументи и доказателства.
- 9) *Отношение* по време на дискусията – позитивно, без да се иронизира излишно и грубо.

ФИЛОСОФСКО УЧЕБНО ЕСЕ

Как се създава есе? В есеистиката се приема, че Шамфор е родоначалник на най-краткия текстови жанр – афоризма, а *Монтен* – на есето. Нарича го „сгъстен разум“ (квинтесенция на мисълта). Вирджиния Улф (1882-1941) пише: „неговите есета (за есетата на Чарлс Лам) превъзхождат дори есетата на Макс Бибърбом (есеист, драматург, радиокоментатор (1872-1956) въпреки цялото им съвършенство, именно заради онези необуздани изблици на въображението, прорязани от бляскавите мълнии на гениални хрумвания, което ги прави на места недодялани и несъвършени, ала озарени от поезия.“ И още: „ако свободата стане наш навик и ако добием куража да пишем точно онова, което мислим; ако успеем да избягаме, макар и за малко от общата гостна и започнем да възприемаме човешките същества не само в отношенията им едно към друго, но и в отношението им към действителността...“ (В. Улф, *Собствена стая*)